

connect2us.eu

Burgerschap Educatie Initiatief
Docentenhandleiding
Augustus 2020

Voorwoord

Globalisering is per definitie een wereldwijd fenomeen, maar het gebeurt ook op lokaal niveau. Iedereen komt vaker in contact met mensen van een andere oorsprong dan zichzelf, wat resulteert in variaties van acculturatie (Berry, 1997). Culturele interacties kunnen ook plaatsvinden via indirect contact. Wanneer supermarkten in Nederland bijvoorbeeld producten uit Brazilië verkopen of wanneer een Amerikaans tv-programma Franse televisienetwerken doorgeeft, kan dit leiden tot het psychologische proces van acculturatie op afstand (Ferguson & Bornstein, 2012). Deze ontwikkelingen vragen veel van mensen en van de samenleving als geheel; samenleven met anderen gebeurt niet automatisch en vereist constante aandacht. Dit geldt uiteraard ook voor leerlingen. Ze zitten in de klas naast leeftijdsgenoten met verschillende gewoonten en ideeën over wat normaal gedrag is.

In het afgelopen decennium kregen scholen voor basis-, voortgezet en speciaal onderwijs de wettelijke opdracht om aandacht te schenken aan cultuur en om burgerschapslessen te geven. Via dit aanbod krijgen leerlingen lessen over het feit dat Nederland een land met veel variatie is geworden. De focus ligt op de Nederlandse staatsstructuur en de democratische instellingen van vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Er wordt ook aandacht besteed aan sociale identiteit als een product van cultuur, en leren omgaan met culturele verschillen (ook bekend als culturele competentie). Door licht te werpen op de geschiedenis van de huidige diversiteit, evenals toekomstige verwachtingen van diversiteit, kunnen leerlingen worden voorbereid om de burgers te zijn die de toekomst nodig heeft. Ook wordt er aandacht besteed aan identiteit en het leren omgaan met verschillen (zogenoemde culturele competentie).

In het najaar van 2019 is de nieuwe wet Burgerschapsonderwijs in werking getreden, welke meer richting geeft en minder vrijblijvend is dan voorheen.

Onderhavig lespakket is bedoeld voor leerlingen in de klassen 1 en 2 van het secundair onderwijs, ongeveer 12 tot 13 jaar oud. De nadruk zal liggen op de inhoud van verschillen: waar hebben we het eigenlijk over? Wat verschilt er precies en waar komen die verschillen vandaan? Wat is de logica van de ene versus de andere manier van denken en hoe kunnen we deze verschillen bespreken, zelfs tevreden zijn zonder noodzakelijkerwijs een consensus te bereiken? Wat zijn de kenmerken van de Nederlandse cultuur, het land waarin de leerlingen zich bevinden?

Het lespakket is ontwikkeld door Connect2Us met de bedoeling om ondersteuning te bieden aan docenten die binnen het kader van het domein burgerschap, op neutrale of positieve wijze culturele verschillen en overeenkomsten binnen een klas bespreekbaar willen maken.

Achtergrond

Het onderwerp burgerschap is in beweging. De SLO (Nationaal Expertise Leerplanontwikkeling) heeft in 2008 een analyse van leermiddelen uitgevoerd en er is een eerste begrippen kader geformuleerd, op basis waarvan meerdere lesmaterialen zijn ontwikkeld. Ten Dam et al. (2010) hebben vier sociale (kern) taken geformuleerd: democratisch handelen, maatschappelijk verantwoord handelen, omgaan met conflicten en omgaan met verschillen. Voor elk van de maatschappelijke taken spreken we van 5 componenten: kennis, houding, vaardigheid, reflectie en gedrag. Op basis van deze matrix zijn twee onderzoeksrondes uitgevoerd door de Alliantie Burgerschap, waaraan 26 basisscholen en 33 middelbare scholen hebben deelgenomen. Deze matrix zal wederom gebruikt worden in de SLO-enquête 2020.

De Onderwijsraad schreef in 2012 dat er nog steeds geen bevredigende resultaten zijn bereikt in de praktijk van burgerschapseducatie in het basis- en voortgezet onderwijs. Ook de Inspectie van het Onderwijs (2016) deed onderzoek en kwam tot de conclusie dat veel scholen inderdaad burgerschapslessen geven, maar dat een duidelijk omschreven plan vaak ontbreekt en het resultaat is 'patchwork'. Om deze redenen heeft staatssecretaris Dekker een traject in gang gezet om de burgerschapsopdracht voor scholen te verduidelijken. In het regeerakkoord van 2017 benadrukt de regering het belang van dit wetgevingsproces, en met name met het oog op de handhaving van de democratische rechtsstaat in en op scholen.

In 2019 publiceerde Curriculum.nu een theoretisch voorstel voor burgerschapseducatie. Er wordt sterk de nadruk gelegd op drie kernwaarden die belangrijk worden geacht voor een democratische samenleving: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Volgens Curriculum.nu is het van het grootste belang om niet alleen de betekenis van deze kernwaarden te leren, maar ook hoe ze zich verhouden tot de historische context en hoe ze in verschillende samenlevingen ontstaan zijn. Bovendien stellen zij dat de opkomst van democratie en democratische rechtsstaat moet worden behandeld.

Kinderen leren op school over democratie en hoe om te gaan met diversiteit. Curriculum.nu stelt dat burgerschapseducatie studenten zal leren de verbanden te zien tussen hun eigen

leven en grotere mondiale problemen. Zoals verduidelijkt door de Inspectie van het Onderwijs (2016), was burgerschapsonderwijs al eerder aanwezig, maar in het vorige curriculum ontbrak een concrete visie op toepassing. Daarom heeft Curriculum.nu (2019) een curriculum voor burgerschapsonderwijs opgesteld dat landelijk zal worden toegepast. Dit curriculum beschrijft 11 grote opdrachten:
(<https://www.curriculum.nu/voorstellen/burgerschap/uitwerking-burgerschap>):

1. Vrijheid en gelijkheid
2. Macht en inspraak
3. Democratische cultuur
4. Identiteit
5. Diversiteit
6. Solidariteit
7. Digitaal samenleven
8. Duurzaamheid
9. Globalisering
10. Technologisch burgerschap
11. Denk- en handelwijzen

Binnen deze grote opdrachten hebben docenten vrijheid met betrekking tot de implementatie. Hoewel dit voor sommige docenten een zeer aantrekkelijke methode kan zijn, merken sommigen misschien dat ze de middelen missen om hun missie te volbrengen. Het is mogelijk dat het achterlaten van docenten zonder richtlijnen resulteert in een vaag concept van burgerschap. Scholen en docenten die al geruime tijd over buitensporige werkdruk en een vermindering van het leerplan praten, kunnen geen serieuze aandacht besteden aan burgerschap, omdat dit een andere manier van denken over onderwijs vereist. Een nauwkeurig, wettelijk bepaald curriculum is moeilijk te bereiken vanwege de enorme hoeveelheid organisaties die betrokken zijn bij een taak van die omvang. Het aanbieden van op resultaten gebaseerde middelen is echter een basis waarop docenten systematisch de burgerschapsdoelen kunnen bereiken.

Connect2Us heeft een lespakket gecreëerd waarin een interactieve, behulpzame, leerzame en leuke ervaring leerlingen ertoe brengt hun perspectieven te ontwikkelen.

Sociale kerntaken

In dit lespakket vindt u de lesbrieven voor de verschillende activiteiten. Wij gebruiken zowel de vier sociale kerntaken van Van Dam (et al), als de 11 grote opdrachten van Curriculum.nu. Deze zijn bij elke lesbrief opgenomen, zodat de docenten precies kunnen zien welke les is gekoppeld aan welke van de sociale taken en de 11 grote opdrachten, gedefinieerd door Curriculum.nu (2019). De volgende sociale taken vallen onder de activiteiten in dit lespakket:

1. Sociale kerntaak: *omgaan met verschillen*
 - 1.1. Gerelateerde grote opdrachten: vrijheid en gelijkheid, democratische cultuur, identiteit, diversiteit, solidariteit, globalisering en manieren van denken / handelen
2. Sociale kerntaak: *omgaan met conflicten*
 - 2.1. Gerelateerde grote opdrachten: vrijheid en gelijkheid, macht en participatie, solidariteit in de democratische cultuur en manieren van denken / handelen
3. Sociale kerntaak: *democratisch handelen*
 - 3.1. Gerelateerde grote opdrachten: vrijheid en gelijkheid, macht en participatie, democratische cultuur, solidariteit, globalisering en manieren van denken / handelen

Methodologie

De methodologie die wordt gebruikt om burgerschap en cultureel bewustzijn te ontwikkelen, is dynamisch van aard. Conceptuele kaders bieden een basis waarmee abstracte concepten door leerlingen kunnen worden begrepen. Om culturele verschillen goed te kunnen bespreken en stereotypen te voorkomen, zijn drie dingen belangrijk (Thijs, 2009, pp 13-15):

1. Verdiepen: bespreek niet alleen 'culturele folklore', zoals eetgewoonten en feesten, maar stel ook dieperliggende cultuurkenmerken zoals waarden en normen, omgangsvormen en mensbeelden aan de orde (...)
2. Positieve beeldvorming: bespreek cultuurkenmerken op een open manier en vanuit het perspectief van gelijkwaardigheid (...)
3. Variatie binnen culturen benadrukken

Er zijn drie stappen om overeenkomsten en verschillen in interesse te bespreken:

1. Beschrijven: laat leerlingen vanuit hun eigen belevingswereld kenmerken van zichzelf of elementen uit hun cultuur beschrijven
2. Vergelijken: een volgende stap is het vergelijken van persoonlijke kenmerken met die van andere leerlingen
3. Reflecteren en waarderen: op basis van deze vergelijking kunnen leerlingen reflecteren op gevonden verschillen en overeenkomsten

Met deze aanbevelingen is rekening gehouden in de lesbrieven, zodat ze zo veel mogelijk op de bovenstaande manier zijn ontworpen.

Docenten

Het gesprek over migratie en afkomst is niet altijd een gemakkelijk gesprek. Aan de ene kant wordt het debat door sommige politici en in de media op een uitgesproken manier gevoerd. Deze manier van debatteren wordt vaak overgenomen door leerlingen. Anderzijds is er een groep, zowel autochtoon als allochtoon, die zich in hun identiteit bedreigd voelen. Voor tiener-leerlingen, die middenin een belangrijke fase van identiteitsvorming zitten, kan deze discussie soms heel dichtbij komen.

Dit leidt tot de volgende aanbevelingen:

- Let erop dat individuele identiteiten niet verdwijnen door het benadrukken van het belang van diversiteit. Identiteiten moeten gezien worden als complementair in plaats van tegengesteld.
- De docent moet gezien worden als bemiddelaar. Leerlingen kunnen nerveus zijn wanneer ze onbekende, culturele onderwerpen moeten bespreken. Het is dan ook belangrijk om een omgeving van vertrouwen te creëren, hierin is sympathie en betrouwbaarheid van de docent cruciaal.
- Wees bewust van uw eigen culturele perspectief en hoe dit uw zicht op andere culturen beïnvloedt. Probeer hierin zo neutraal mogelijk te zijn.

Een school school typeert het praten met leerlingen over dit soort gevoelige onderwerpen, als 'lopen over het randje van de schutting.' (Thijs, 2009, p 40). In de literatuur wordt er gesproken over handelingsverlegenheid van de docenten. In de literatuur wordt er gesproken over handelingsverlegenheid van docenten in het bespreekbaar maken van deze onderwerpen.

Vooral in grotere steden, waar de diversiteit in de klassen groter is, vinden docenten het lastig om dit soort onderwerpen te behandelen.

Daarom is het van belang de docent zich goed voorbereidt op het geven van deze lessen. Het is belangrijk rustig de grenzen aan te kunnen geven van toelaatbare uitspraken en tegelijkertijd open te staan voor verschillende emoties of vragen. Het helpt indien de docent zijn/haar eigen standpunten maar ook gevoeligheden of valkuilen kent.

Theoretische perspectieven

Tijdens het ontwikkelen van de opdrachten, activiteiten, en spellen in dit pakket is de volgende theoretische benadering overwogen:

Culturele benadering

Elke gemeenschap ontwikkelt zijn eigen gewoontes en regels die ervoor zorgen dat mensen in vrede kunnen samenleven. Deze gewoontes worden onder andere beïnvloed door de omgeving van de gemeenschap, evolutie en geschiedenis, en door mensen van andere gemeenschappen. Een aantal basisverschillen tussen culturen hangen samen met: :

- De verhouding tot autoriteit
- De verhouding van het individu tot de groep
- De rol van het individu in de groep
- De manier waarop met onzekerheid wordt omgegaan
- De manier waarop mensen de toekomst zien
- De manier waarop het leven gevierd wordt

Empirische achtergrond

Professor Geert Hofstede heeft een van de meest uitgebreide studies gedaan naar de invloed van cultuur op normen en waarden in een gemeenschap. Hij definieert cultuur als "de collectieve mentale programmering die de leden van één groep mensen onderscheidt van die van een andere ". De zes dimensies van cultuur zijn gebaseerd op uitgebreid onderzoek door Geert Hofstede, Gert Jan Hofstede, Michael Minkov en hun onderzoeksteams.

Het model van nationale cultuur bestaat uit zes dimensies. Elke culturele dimensie staat voor de voorkeur voor één bepaalde stand van zaken over een andere, welke landen van elkaar onderscheidt. De scores van de landen op verschillende dimensies zijn relatief, dit betekent

dat het model alleen gebruikt kan worden als vergelijkingsinstrument. De scores op zich hebben geen betekenis.

Het model bestaat uit de volgende dimensies:

Machtsafstand

Deze dimensie drukt uit in welke mate minder machtige leden van een samenleving accepteren en verwachten dat de macht in een land oneerlijk verdeeld is. De fundamentele kwestie hier is hoe een samenleving omgaat met de ongelijkheid tussen mensen. Mensen in samenlevingen met een relatief hoge score op Machtsafstand accepteren dat er een bepaalde hiërarchie is waar eenieder zich aan houdt en geen uitleg behoeft. In samenlevingen met een relatief lage score op Machtsafstand streven mensen naar een gelijke verdeling van macht en verwachten een uitleg wanneer er geen gelijke verdeling is.

Individualisme versus Collectivisme

Een hoge score op deze dimensie geeft aan dat er sprake is van Individualisme. Dit wordt gedefinieerd als een voorkeur voor een losse sociale structuur waarin wordt verwacht dat iedereen voor zichzelf en zijn directe familie zorgt. Het tegenovergestelde, collectivisme, geeft aan dat er een voorkeur is voor een hechte samenleving waarin individuen kunnen verwachten dat familie of leden van een bepaalde in-groep

Masculiniteit versus Femininiteit

De masculiene kant van deze dimensie geeft aan dat een samenleving voorkeur heeft voor presteren, heldhaftigheid, assertiviteit, en materiële beloningen voor succes. De samenleving is overal meer competitief. Hier tegenover staat de feminiene samenleving: deze staat voor een voorkeur voor samenwerking, bescheidenheid en dienstbaarheid. Dit soort samenleving is meer consensusgericht. In de zakenwereld wordt dit contrast soms aangeduid als 'hard versus zacht'.

Onzekerheidsvermijding

De onzekerheidsvermijding dimensie geeft aan in hoeverre mensen zich oncomfortabel voelen wanneer ze met onzekerheid en dubbelzinnigheid worden geconfronteerd. De fundamentele kwestie hier is hoe een samenleving omgaat met het feit dat de toekomst onzeker is. Probeert een samenleving deze te controleren of laten ze deze juist op zijn loop? Landen met een relatief hoge score op deze dimensie houden zich vast aan strenge regels

omtrent geloof en gedrag. Ook zijn ze intolerant naar onorthodoxe gedragingen en ideeën. Laag scorende landen hebben een meer open houding waarbij de praktijk belangrijker is dan principes.

Langetermijndenken versus kortetermijndenken

Elke samenleving moet een banden onderhouden met haar verleden en tegelijkertijd omgaan met de uitdagingen die het heden en de toekomst met zich mee brengen. Hoe deze twee doelen geprioriteerd worden verschilt per samenleving. Een lage score duidt hier bijvoorbeeld op een voorkeur voor oude tradities en normen en waarden. Maatschappelijke ontwikkelingen wekken argwaan. Anderzijds zijn er de landen die hoog scoren; deze samenlevingen hebben een meer pragmatische benadering. In deze landen wordt onderwijs gezien als voorbereiding op de toekomst. In de zakenwereld is deze dimensie bekend als 'normatief versus pragmatisch'. In de academische wereld wordt ook de vergelijking 'Monumentalisme' versus 'Flexhumility' gemaakt.

Toegeeflijk versus Terughoudendheid

Toegeeflijkheid staat voor een samenleving die de bevrediging van de elementaire en natuurlijke menselijke waarde met betrekking tot het genieten van het leven en plezier maken relatief vrijlaat. Terughoudendheid in een samenleving betekent dat deze de bevrediging van behoeften onderdrukt en deze door middel van strenge sociale normen regelt.

Praktische toepassingen

Gebaseerd op dit theoretische kader heeft Connect2Us verhalen uitgewerkt, welke vijf verschillende aspecten van cultuurverschillen behandelen. Deze zijn:

1. Autoriteit en leiderschap
2. (In)directe communicatie
3. Privacy en relaties
4. Regels en onzekerheid
5. Motivatie en succes

Alle culturele activiteiten en spellen in dit pakket zijn ontwikkeld op basis van deze vijf aspecten.

Lesbrieven

In dit pakket vindt u de lesplannen en instructies van de volgende activiteiten:

1. Stereotypes Kwartet
2. Empathie Land

Er is een zekere opbouw in deze activiteiten, beginnend bij bewustzijn en begrip van stereotypen (en het 'grijze gebied') naar begrip en toepassing van empathie en flexibiliteit van hun eigen plaats en rol in verschillende 'in-groups'.

Daarnaast zijn de volgende onderdelen toegevoegd:

3. Docentenhandleiding
4. Woordenlijst van culturele begrippen
5. Verhalen over culturele interactie

We wensen u veel succes en plezier met deze lessen. Indien er vragen of opmerkingen zijn, neem gerust contact met ons op!

The Connect2Us Team

<https://www.connect2us.eu>

[Connect2us on Facebook](#)

Connect2us by email at info@connect2us.eu

Referenties

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied psychology*, 46(1), 5-34.
- Ferguson, G., & Bornstein, M. (2012). Remote acculturation: The "Americanization" of Jamaican Islanders. *International Journal Of Behavioral Development*, 36(3), 167-17. doi: 10.1177/0165025412437066
- Dam, Geert & Geijssel, Femke & Reumerman, Rene & Ledoux, Guuske. (2010). Burgerschap competenties: de ontwikkeling van een meetinstrument Pedagogische Studiën.(87) 313-333.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- "Leergebied Burgerschap", Curriculum.nu, 2019. <https://www.curriculum.nu/download/voorstellen-burgerschap/>
- Thijs, A. (2009). Burgerschapsvorming in leermiddelen primair onderwijs. Enschede: SLO